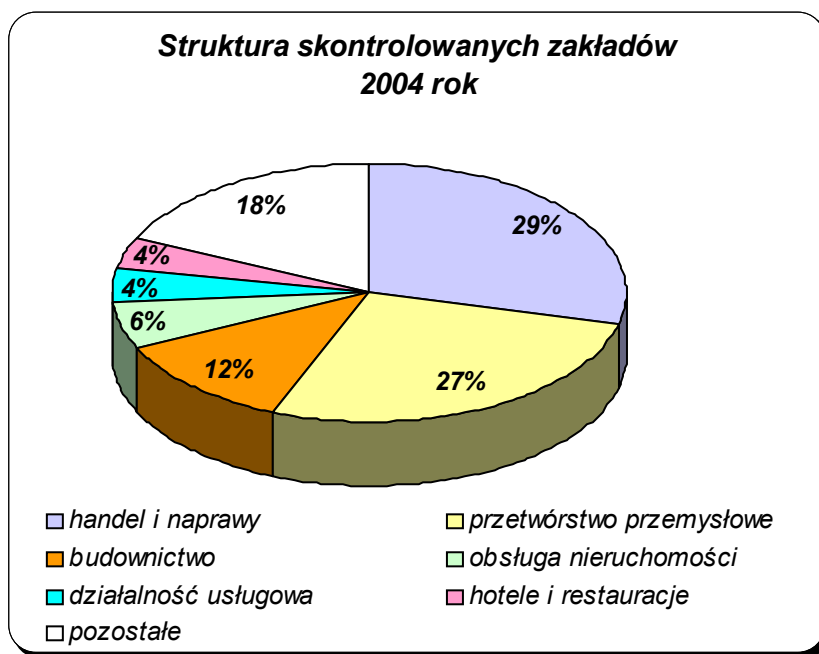

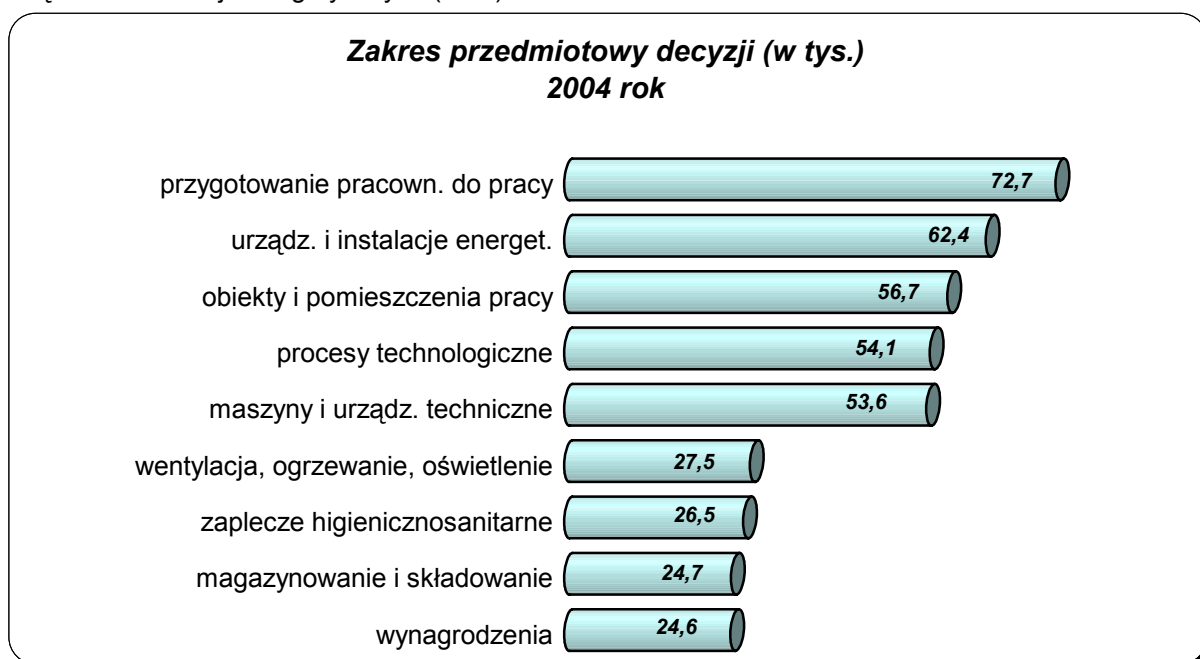
III. DZIAŁALNOŚĆ KONTROLNA I PREWENCYJNA – INFORMACJE OGÓLNE

W roku 2004 inspektorzy pracy przeprowadzili **95,6 tys. kontroli** u ponad 68 tys. pracodawców. Ponowne kontrole wynikały zwłaszcza z konieczności sprawdzenia realizacji wydanych wcześniej decyzji i wniosków. W kontrolowanych zakładach pracowało ponad 3,5 mln osób.

Ponad połowa objętych kontrolą pracodawców nie zatrudniała więcej niż 9 pracowników, niespełna 30% zatrudniało od 10 do 49 osób. Natomiast ok. 4% - podobnie jak w poprzednich latach - skontrolowanych firm (2 937) to zakłady duże, zatrudniające co najmniej 250 pracowników.

W związku ze stwierdzonymi w czasie kontroli naruszeniami prawa inspektorzy pracy wydali blisko 527 tys. **decyzji**; najczęściej nieprawidłowości (14%) dotyczyło przygotowania pracowników do pracy (m.in. braku szkoleń bhp i badań lekarskich, braku uprawnień kwalifikacyjnych) oraz eksploatacji urządzeń i instalacji energetycznych (12%).

Wśród wydanych decyzji ponad 17,4 tys. nakazywało natychmiastowe **wstrzymanie prac** w związku ze stwierdzeniem bezpośredniego zagrożenia życia bądź zdrowia pracowników. Wydano także decyzje nakazujące **skierowanie do innych prac** 13,7 tys. osób zatrudnionych, wbrew obowiązującym przepisom, przy pracach wzbronionych, szkodliwych lub niebezpiecznych.

Ze względu na występowanie trwałych zagrożeń dla życia i zdrowia ludzi, okręgowi inspektorzy pracy wydali - na podstawie art.9 pkt 3 ustawy o Państwowej Inspekcji Pracy - **10 decyzji nakazujących zaprzestanie działalności zakładu pracy lub jego części** (przy czym w dwóch przypadkach były to decyzje nakazujące zaprzestanie działalności zakładu, w sześciu przypadkach zaprzestanie działalności części zakładu oraz w dwóch przypadkach - zaprzestanie działalności określonego rodzaju). Osiem z tych decyzji dotyczyło zakładów prowadzących działalność z zakresu przetwórstwa przemysłowego, jedna - działającego w sferze ochrony zdrowia oraz jedna - zajmującego się działalnością handlowo-usługową.

Oprócz decyzji dot. stanu bhp, inspektorzy pracy wydali **24 575 decyzji nakazujących wypłatę wynagrodzeń** lub innych świadczeń ze stosunku pracy. Decyzje te dotyczyły należności dla 275 tys. pracowników, na łączną kwotę 303 mln zł.

Zrealizowanych zostało – do momentu opracowania niniejszego Sprawozdania – 15 991 decyzji (65% wydanych). W efekcie 176 418 pracowników (64% spośród objętych nakazami) otrzymało należne świadczenia pieniężne na kwotę ogółem 176 mln zł (58% kwoty nakazanej do wypłaty przez inspektorów pracy). Ponadto 350 nakazów zostało zrealizowanych częściowo – 9 439 pracowników otrzymało świadczenia na kwotę ogółem 4,5 mln zł.

Dodatkowo, w zakresie objętym nakazami, część pracodawców dokonała „samokontroli” prawidłowości naliczania świadczeń i wypłaciła pracownikom kwotę 493 tys. zł.

Łącznie zatem w wyniku działań inspektorów pracy wypłacono pracownikom należności na kwotę ponad 181 mln zł.

W związku z niezrealizowaniem przez pracodawców decyzji organów PIP, w okręgowych inspektoratach pracy wszczęto 722 **postępowania egzekucyjne** przeciwko 647 pracodawcom. W celu przymuszenia do wykonania obowiązków wynikających z nakazów inspektorów pracy, na pracodawców nałożono grzywny w łącznej kwocie 9 357 500 zł.

W wyniku wszczęcia postępowania egzekucyjnego, decyzje wykonało 318 pracodawców.

Umorzono 316 grzywien na kwotę 2 090 450 zł; główną przyczyną umorzenia był właśnie fakt wykonania przez zobowiązanych obowiązków wynikających z decyzji inspektorów pracy. Spośród pracodawców, na których nałożono grzywnę, zapłaciło ją jedynie 25 (około 4%) na łączną kwotę 59 913 zł.

Do Urzędów Skarbowych skierowano 2 190 spraw (w roku 2003 – 1 413).

W okresie sprawozdawczym zostało wniesionych 68 skarg na decyzje okręgowych inspektorów pracy oraz 3 skargi na decyzje Głównego Inspektora Pracy. 22 zaskarżone decyzje dotyczyły kwestii bezpieczeństwa i higieny pracy, zaś 49 wypłaty wynagrodzeń i innych świadczeń ze stosunku pracy. Z tej liczby skarg Wojewódzkie Sądy Administracyjne rozpatrzyły 18, orzekając o odrzuceniu 10 skarg oraz o uwzględnieniu zasadności skargi w 8 przypadkach. Dwie skargi zostały wycofane przez stronę skarżącą.

Wojewódzkie Sądy Administracyjne rozpoznały również 34 skargi na postanowienia okręgowych inspektorów pracy wydane w postępowaniu egzekucyjnym, orzekając w 26 przypadkach o ich odrzuceniu, a w 6 przypadkach o uwzględnieniu skargi. Trzy skargi zostały wycofane przez skarżących, 19 skarg jeszcze nie rozpoznano.

Ponadto WSA rozpatrzyły skargi na 32 decyzje oraz 22 postanowienia wniesione w latach ubiegłych, orzekając o: odrzuceniu skargi na 18 decyzji i 16 postanowień oraz o uwzględnieniu skarg na 12 decyzji i 6 postanowień. Dwie skargi na decyzje zostały wycofane przez skarżących.

W razie stwierdzenia innych naruszeń niż wymienione w art. 9 pkt 1-4 ustawy o Państwowej Inspekcji Pracy, organy inspekcji kierują wystąpienia o usunięcie stwierdzonych nieprawidłowości. W okresie sprawozdawczym inspektorzy pracy skierowali ogółem prawie **64 tys. wystąpień**, zawierających **391,5 tys. wniosków**. Dominowały wnioski dotyczące nieprawidłowości przy nawiązywaniu i rozwiązywaniu stosunku pracy (39%).

**Zakres przedmiotowy wniosków w wystąpieniach (w tys.)
2004 rok**

Inspektorzy PIP skierowali również 72 **wystąpienia do jednostek nadrzędnych nad zakładami pracy** oraz innych podmiotów. Wnioski zawarte w tych wystąpieniach - podobnie jak w latach ubiegłych - dotyczyły przede wszystkim zapewnienia podległym jednostkom organizacyjnym środków finansowych na wypłatę należnych pracownikom świadczeń pieniężnych ze stosunku pracy i terminowe przekazywanie kwot odpisów podstawowych na Zakładowy Fundusz Świadczeń Socjalnych, a także terminowego udzielania urlopów wypoczynkowych oraz doprowadzenia stanu technicznego obiektów do wymogów określonych w przepisach bezpieczeństwa i higieny pracy.

Kontrola realizacji 216 206 wniosków zawartych w wystąpieniach wykazała wysoką skuteczność tego środka prawnego. Pracodawcy wykonali bowiem ok. 92% wniosków (90% w 2003 r.).

Wnioski niewykonane (ok. 8%) dotyczyły najczęściej wypłaty wynagrodzenia za pracę i innych świadczeń pieniężnych. Pracodawcy z reguły tłumaczą ten fakt brakiem środków finansowych.

Okręgowi Inspektorzy Pracy skierowali w okresie sprawozdawczym 28 wystąpień, w szczególności do organów administracji rządowej i samorządu terytorialnego. Zagadnienia będące przedmiotem największej liczby wniosków zawartych w wystąpieniach dotyczyły zapewnienia środków finansowych na terminowe przekazywanie odpisów na Zakładowy Fundusz Świadczeń Socjalnych w placówkach oświatowych i służby zdrowia oraz na wypłatę wynagrodzenia za pracę i innych świadczeń ze stosunku pracy pracownikom zatrudnionym w tych placówkach.

O sposobie realizacji wniosków zawartych w ww. wystąpieniach poinformowało – do chwili opracowania Sprawozdania - 59% adresatów.

Główny Inspektor Pracy w okresie sprawozdawczym skierowała 2 wystąpienia - do:

- Ministra Polityki Społecznej – Pełnomocnika Rządu ds. Osób Niepełnosprawnych, w sprawie konieczności określenia standardów dotyczących organizacji stanowisk pracy oraz pomieszczeń higienicznosanitarnych dla osób niepełnosprawnych. Takie regulacje zobowiążą pracodawców do dostosowania stanowisk pracy dla poszczególnych grup osób niepełnosprawnych, zgodnie z wymogami ergonomii. Podjęte zostały już działania na rzecz uregulowania powyższych kwestii. Odbyło się spotkanie z Zastępcą Dyrektora Biura Pełnomocnika Rządu ds. Osób Niepełnosprawnych, na którym ustalono zasady współdziałania w tym zakresie,

- Ministra Edukacji Narodowej i Sportu, w sprawie wprowadzenia do programów nauczania:
  - w szkołach i gimnazjach znajdujących się na terenach wiejskich - tematyki *bezpieczeństwo zachowań dzieci w gospodarstwie rolnym*,
  - w szkołach gimnazjalnych o profilu rolniczym przedmiotu - „*Bezpieczeństwo i higiena pracy w rolnictwie*”.

Wniosek nie uzyskał akceptacji. Uznano, iż zagadnienia bhp są przekazywane uczniom szkół o profilu rolniczym w trakcie nauczania przedmiotów zawodowych i nie ma - w opinii specjalistów MENiS - konieczności wyodrębniania nowego przedmiotu.

W wyniku przeprowadzonych kontroli inspektorzy pracy ujawnili **84,6 tys. wykroczeń przeciwko prawom pracownika**. Co czwarte wykroczenie polegało na nieprzestrzeganiu przepisów w zakresie przygotowania pracowników do pracy, a co piąte wiązało się z niewypłacaniem wynagrodzeń i innych świadczeń ze stosunku pracy.

Następstwem stwierdzenia przez inspektora pracy, że popełniono wykroczenie przeciwko prawom pracownika było skierowanie wniosku o ukaranie do sądu grodzkiego lub też nałożenie mandatu karnego albo zastosowanie środka oddziaływania wychowawczego.

W 2004 r. inspektorzy skierowali do sądów grodzkich **2 799 wniosków o ukaranie**. Sądy wydały rozstrzygnięcia w 2 451 sprawach, z czego w 2 240 przypadkach orzeczono karę grzywny (w tym 1 371 w formie wyroków nakazowych), a 28 osób ukarano karą nagany.

Łączna kwota orzeczonych przez sądy kar grzywny wyniosła 2 058 190 zł, kształtując przeciętną kwotę grzywny na poziomie 893 zł.

W stosunku do 45 osób sądy odstąpiły od wymierzenia kary, a 53 uniewinniły. W 2 przypadkach skazano sprawców wykroczeń na karę ograniczenia wolności, a 29 postępowań umorzono.

Mimo wzrostu średniej kwoty grzywny orzeczonej przez sąd o 141 zł w porównaniu do roku ubiegłego, kara ta wciąż orzekana jest na relatywnie niskim poziomie (w stosunku do górnej granicy zagrożenia ustawowego), co wzmacnia poczucie bezkarności wśród sprawców wykroczeń i ogranicza poczucie sprawiedliwości społecznej wśród pokrzywdzonych.

Ponadto orzekanie przez sądy kary grzywny w granicach mandatu karnego, przy nieraz długotrwałym oczekiwaniu na zakończenie postępowania, sprawia iż wnioski o ukaranie są rzadziej (niż mandaty) stosowanymi przez inspektorów pracy środkami prawnymi przy ściganiu wykroczeń przeciwko prawom pracownika.

Na uwagę zasługuje fakt, iż 56% wniosków zostało rozstrzygniętych przez sądy w formie wyroków nakazowych. Powyższy rodzaj postępowania pozwala na szybsze rozpoznawanie spraw, nie ograniczając uprawnień procesowych stron (możliwość wniesienia sprzeciwu).

W 50 przypadkach sądy zwróciły wnioski o ukaranie celem uzupełnienia braków formalnych. Najczęstsze przyczyny zwrotów to niezłączenie do wniosku o ukaranie dowodu powiadomienia pokrzywdzonych o skierowaniu sprawy do sądu wraz z pouczeniem o uprawnieniach wynikających z art. 26 § 3 Kpw, brak protokołu przesłuchania osoby, co do której istnieje podstawa do sporządzenia przeciwko niej wniosku o ukaranie, a także nieumieszczenie danych o karalności, warunkach materialnych i osobistych sprawcy.

W 2004 roku wniesiono ogółem 364 środki zaskarżenia od orzeczeń sądów (w tym 236 sprzeciwów od wyroków nakazowych), z czego 158 wniesionych zostało przez inspektorów pracy. W wyniku apelacji od wyroków utrzymano w mocy 26 orzeczeń, 2 zmieniono, 5 orzeczeń przekazano

do ponownego rozpoznania, a w 6 przypadkach sąd, uznając sprawcę za winnego popełnienia wykroczenia, odstąpił od wymierzenia kary. Po rozpatrzeniu sprzeciwów od wyroków nakazowych 3 postępowania zostały umorzone, 77 sprawców wykroczeń ukarano grzywnami na łączną kwotę 58 855 zł, a 2 osoby karą nagany. W stosunku do 12 sprawców sądy odstąpiły od wymierzenia kary, a 14 osób uniewinniły.

W związku z ww. rozstrzygnięciami ostateczna kwota orzeczonych grzywien wyniosła 1 999 335 zł (o 58 855 zł mniej niż orzeczona pierwotnie).

Inspektorzy pracy nałożyli grzywny w drodze **28,3 tys. mandatów karnych** na łączną kwotę 13,5 mln zł. Postępowanie mandatowe wciąż stosowane jest znacznie częściej niż kierowanie wniosków o ukaranie do sądu. Wynika to – jak już zostało podkreślone – z obserwacji inspektorów, że grzywna nałożona w drodze mandatu w krótkim czasie po stwierdzeniu naruszenia jest niejednokrotnie bardziej skuteczna niż odleglejsze w czasie i często długotrwałe postępowanie przed sądem.

Wobec 3 245 osób inspektorzy pracy zastosowali **środki oddziaływania wychowawczego** w postaci pouczeń, ostrzeżeń lub zwrócenia uwagi. W porównaniu do roku poprzedniego ilość powyższych środków zmalała o 35%. Najczęściej środki wychowawcze stosowano wobec pracodawców kontrolowanych po raz pierwszy, w sytuacji gdy inspektor pracy uznał, że zastosowanie tego środka będzie wystarczające dla osiągnięcia celów kary, a także w przypadku stwierdzenia, że nieprawidłowości zostały usunięte jeszcze w czasie kontroli.

Celem skutecznego zwalczania i zapobiegania przestępczości przeciwko prawom osób wykonujących pracę zarobkową, w dniu 4 grudnia 2003 roku **Główny Inspektor Pracy podpisał z Prokuratorem Krajowym porozumienie określające zasady współdziałania** organów Państwowej Inspekcji Pracy i Prokuratury.

Porozumienie to zastąpiło porozumienie zawarte w 1992 r., uwzględniając nie tylko zmiany stanu prawnego, lecz także doświadczenia zgromadzone przez inspektorów pracy przez lata jego obowiązywania. O ile bowiem w poprzednim porozumieniu kładziono nacisk na współpracę głównie w zakresie naruszeń przepisów bezpieczeństwa i higieny pracy, o tyle obecnie za szczególnie istotne uznano zacieśnienie współpracy pomiędzy Państwową Inspekcją Pracy a organami Prokuratury, w celu zwalczania przestępstw polegających na naruszaniu uprawnień pracowniczych (przede wszystkim poprzez niewypłacanie świadczeń ze stosunku pracy), a także utrudnianiu bądź uniemożliwianiu przeprowadzenia kontroli przez inspektorów pracy. O tych właśnie przestępstwach inspektorzy najczęściej zawiadamiają prokuraturę.

Kolejna kwestia, istotna dla skuteczności składanych przez inspektorów pracy zawiadomień, to ograniczenie liczby umarżanych przez prokuraturę postępowań. Jest to znaczący problem zważywszy na fakt, iż instytucji, która zawiadomienie skierowała, nie przysługuje prawo złożenia zażalenia na postanowienia o umorzeniu postępowania, chyba że jest stroną postępowania, co w przypadku Państwowej Inspekcji Pracy ma miejsce jedynie w przypadku przestępstw utrudniania lub udaremniania przeprowadzenia kontroli.

Z uwagi na powyższe ograniczenia podmiotowe, porozumienie przewiduje możliwość, by w sytuacjach, gdy w ocenie prokuratora istnieją przesłanki do umorzenia postępowania wszczętego w wyniku zawiadomienia inspektora pracy, poinformować o zamiarze takiego rozstrzygnięcia organy Państwowej Inspekcji Pracy i zapewnić im wgląd w zgromadzony w sprawie materiał. Otwiera to inspektorom pracy drogę do uzupełnienia zebranego już materiału o dodatkowe dowody, a przez to - do zapobieżenia umorzeniu postępowania.

W wyniku porozumienia, w prokuraturach okręgowych wyznaczeni zostali prokuratorzy nadzorujący postępowanie przygotowawcze w sprawach o przestępstwa przeciwko prawom osób wykonujących pracę zarobkową, mający zapewnić, by postępowania te na tle innych nie były traktowane marginalnie.

W okręgowych inspektoratach pracy wyznaczono także pracowników odpowiedzialnych za współpracę z wyznaczonymi w prokuraturach okręgowych prokuratorami. W większości okręgowych inspektoratów pracy odbyły się także spotkania z prokuratorami apelacyjnymi i okręgowymi, na których omówiono zasady współpracy.

Działania podjęte przez Prokuratora Krajowego w związku ze skierowaną przez Głównego Inspektora Pracy informacją o braku reakcji prokuratury na zawiadomienia inspektorów pracy w sprawie popełnienia przestępstwa z art. 218 § 1 kk., spowodowały objęcie nadzorem służbowym części prowadzonych postępowań oraz wznowienie niektórych z umorzonych postępowań.

W 2004 r. inspektorzy pracy skierowali do prokuratury **869 zawiadomień o podejrzeniu popełnienia przestępstwa**. Co trzecie zawiadomienie dotyczyło naruszeń praw pracowniczych wynikających ze stosunku pracy (polegających przede wszystkim na niewypłacaniu wynagrodzeń i innych świadczeń), zaś 49% - utrudniania lub uniemożliwiania przeprowadzenia kontroli (art. 225 § 2 kk.).

Do chwili opracowania niniejszego Sprawozdania prokuratury wszczęły 206 postępowań, do sądu skierowali 122 akty oskarżenia, a 253 postępowania umorzyli. W 57 przypadkach prokuratura odmówiła wszczęcia postępowania. Brak jest natomiast odpowiedzi na prawie co piąte skierowane przez inspekcję zawiadomienie (190).

W związku z postanowieniami prokuratorów, inspektorzy PIP skierowali 82 zażalenia – w tym 35 (43%) na postanowienia o umorzeniu postępowania, zaś 28 (34%) - na postanowienia o odmowie wszczęcia postępowania. Spośród złożonych zażaleń, 24 (29%) zostało uwzględnionych, 12 nie uwzględniono, zaś 46 jest nadal rozpatrywanych.

W wyniku skierowanych przez prokuratorów 122 aktów oskarżenia, sądy skazały 39 osób, głównie za przestępstwa z art. 218 § 1, art. 220 i 225 § 2 kk. orzekając głównie kary grzywny (18 osób) i kary pozbawienia wolności w zawieszeniu (116 osób). Dwie osoby zostały skazane na karę pozbawienia wolności, zaś jedną uniewinniono. Ponadto jeden pracodawca został uznany winnym popełnienia przestępstwa z art. 218 § 1 kk. i skazany na 6 miesięcy kary ograniczenia wolności polegającej na wykonywaniu, nieodpłatnie, kontrolowanej pracy na cele społeczne w wymiarze 20 godzin miesięcznie.

Rok 2004 to pierwszy rok funkcjonowania podpisanego 4 grudnia 2003 roku porozumienia pomiędzy Głównym Inspektorem Pracy i Prokuratorem Krajowym określającego zasady współdziałania organów Państwowej Inspekcji Pracy i Prokuratury w celu skutecznego zwalczania i zapobiegania przestępczości przeciwko prawom osób wykonujących pracę zarobkową. Spadek (wprawdzie niewielki, bo z 10% w 2003 r. do 8% w 2004 r.) odsetka postanowień o odmowie wszczęcia postępowania może skłaniać do wniosku, iż organa ścigania coraz wnikliwiej badają zasadność zawiadomień, co oznacza iż nie odmawiają jego wszczęcia, lecz prowadzą postępowanie celem ustalenia czy wypełnione zostały znamiona przestępstwa, o którego popełnieniu zawiadomił inspektor pracy. Planowane wspólne szkolenia przyczynią się z pewnością do dalszej poprawy współpracy obu urzędów, której celem jest przecież zapobieganie łamaniu prawa.

Zawiadomienia prokuratury są szczególnie ważnym narzędziem będącym w dyspozycji inspektorów pracy. Nie bez znaczenia pozostaje bowiem, iż niejednokrotnie samo złożenie zawiadomienia o przestępstwa skutkowało zaniechaniem przez pracodawcę działań naruszających prawa pracownicze, bądź utrudniających kontrolę.

Podobnie jak w latach ubiegłych, **współpraca z sądami** koncentrowała się na przekazywaniu sądom pracy i sądom karnym dokumentacji z kontroli pracodawców występujących jako strony w toczących się postępowaniach. Inspektorzy pracy uczestniczyli także w postępowaniach przed sądami jako świadkowie lub biegli.

Z sądów pracy PIP uzyskiwała informacje o orzeczeniach, jakie zapadły w sprawach ze stosunku pracy. Informacje te były niezbędne do planowania kontroli w zakresie realizacji przez pracodawców orzeczeń sądów pracy.

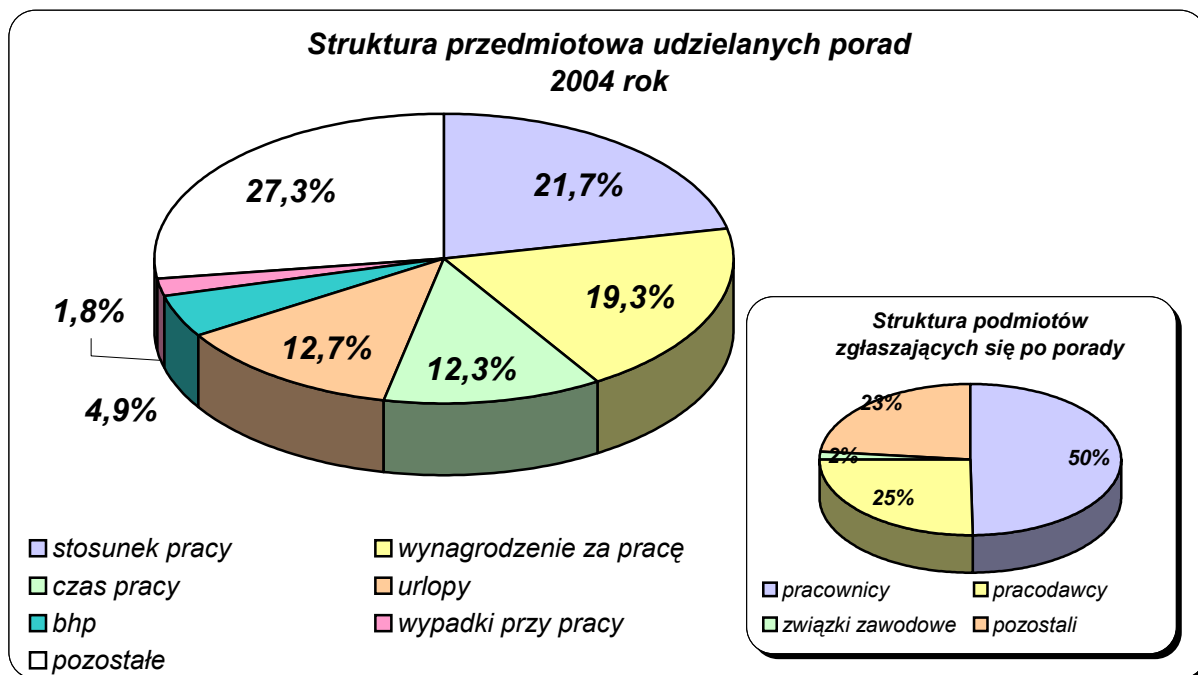
Niejednokrotnie konsultowano z sędziami problemy proceduralne, związane z występowaniem inspektorów pracy przed sądem oraz kierowaniem do sądów wniosków o ukaranie.

W okręgowych inspektoratach pracy oraz oddziałach terenowych organizowano spotkania z przewodniczącymi wydziałów grodzkich sądów rejonowych oraz sędziami, omawiając podczas nich tryb postępowania w sprawach o wykroczenia.

W 2004 r. specjaliści Państwowej Inspekcji Pracy udzielili zainteresowanym **1 441 322 porad** (czyli o niespełna 1% mniej niż poprzednim roku), w tym 1 166 734 porad prawnych (81%) i 274 588 porad technicznych (19%). Wśród zgłaszających się po poradę, 50% stanowili pracownicy, a ¼ - pracodawcy.

Tematyka udzielanych porad prawnych związana była głównie ze zmianami przepisów Kodeksu pracy, wprowadzonymi *ustawą z dnia 14 listopada 2003 r. o zmianie ustawy – Kodeks pracy oraz o zmianie niektórych innych ustaw*, a także z wejściem w życie nowej ustawy o tzw. zwolnieniach grupowych.

Stale utrzymująca się na wysokim poziomie liczba udzielanych porad jest wynikiem nie tylko częstych nowelizacji przepisów prawa pracy, ale również trudnej sytuacji na rynku pracy i problemów finansowych wielu zakładów.

Do organów Państwowej Inspekcji Pracy wpłynęło w 2004 r. ponad 30,7 tys. **skarg i wniosków**. 78% skarg i wniosków zostało zgłoszonych przez pracowników, 4% przez związki zawodowe; 16% skarg złożono anonimowo. Pozostałe skargi i wnioski zgłaszali społeczni inspektorzy pracy, organy władzy i administracji państwowej oraz organizacje pracodawców. Najliczniejszą grupę wśród skarg od wielu lat stanowią zagadnienia dot. niewypłacenia lub zaniżenia wynagrodzenia za pracę, dodatków za pracę w godzinach nadliczbowych, odpraw pieniężnych z tytułu rozwiązania stosunku pracy z przyczyn niedotyczących pracowników. W 2004 r. skargi te stanowiły ponad połowę (51,2%) wszystkich skierowanych do PIP. Wśród zgłaszanych skarg kwestia wynagrodzeń co rok staje się ważniejsza (w 2003 r. – 49,2%; w 2002 r. – 44,5%, w 2001 r. – 43%).

Drugą pod względem liczebności grupę stanowiły skargi dotyczące nawiązywania i rozwiązywania stosunku pracy – 18%. W roku sprawozdawczym udział skarg o tematyce bhp wyniósł 8,1%, a skarg dot. wypadków przy pracy – 2,4%.

Analiza skarg pod kątem problematyki **dyskryminacji** lub **mobbingu** wykazała, że kwestie te zazwyczaj nie stanowią głównego przedmiotu wnoszonych skarg. Pojawiają się one zwykle obok zasadniczych problemów poruszanych przez skarżących, np. nieprzestrzegania przez pracodawcę przepisów dotyczących wynagrodzeń za pracę. Niejednokrotnie osoby skarżące posługują się terminem *dyskryminacja*, pomimo że skarga odnosi się faktycznie do mobbingu – i na odwrót. Dla zainteresowanych różnica pomiędzy mobbingiem a dyskryminacją często pozostaje nieuchwytna. Powszechnie panuje przekonanie, iż mobbing i dyskryminacja to pojęcia opisujące tę samą instytucję, podczas gdy w rzeczywistości są one odmiennie uregulowane w Kodeksie pracy.

Rozpatrzone skargi, w których stawiany był zarzut stosowania przez pracodawcę działań określonych w Kodeksie pracy jako mobbing wskazują, że osoby skarżące często rozciągają definicję mobbingu na inne nieprawidłowości występujące w zakładach pracy, np. łamanie przepisów o czasie pracy poprzez zatrudnienie ponad normy czasu pracy bez odpowiedniej rekompensaty.

W wielu skargach zaobserwowano używanie przez pracowników słownictwa nacechowanego emocjonalnie, w niedostatecznym stopniu są opisywane natomiast fakty. W udzielanych skarżącym wyjaśnieniach informowano o możliwości wystąpienia do właściwego sądu z powództwem przeciwko pracodawcy, jak również wnioskowania o przeprowadzenie określonych dowodów wskazujących na praktyki mobbingu lub dyskryminacji w zatrudnieniu. Podkreślano zarazem, iż podniesienie zarzutu dyskryminacji powoduje, że to pracodawca ma obowiązek udowodnienia przed sądem, iż różnicując sytuację pracowników kierował się obiektywnymi powodami.

Warto podkreślić, że ogólna liczba skarg zmniejszyła się w porównaniu z rokiem poprzednim o 5%, co może wskazywać na zarysowanie się pozytywnej tendencji w tym obszarze. Nie bez wpływu są tu liczne działania popularyzatorskie i prewencyjne inspekcji polegające m.in. na rozbudowanym systemie poradnictwa.

Z dniem 1 kwietnia 2004 r. powołano w Głównym Inspektoracie Pracy Departament Prewencji, a w następnej kolejności sekcje prewencji w okręgowych inspektoratach pracy. Powstanie nowych jednostek organizacyjnych PIP wynikało z potrzeby dostosowania metod i form działania polskiej inspekcji do standardów obowiązujących w inspekcjach pracy krajów unijnych. Jako jeden z priorytetów w działalności PIP przyjęto podejmowanie na coraz większą skalę działań o charakterze prewencyjnym. Określono również podstawowe warunki skuteczności takich działań, bazując na doświadczeniach polskiej i europejskiej inspekcji pracy oraz wiedzy prezentowanej w tym zakresie przez ekspertów.

Działania prewencyjne w 2004 r. koncentrowały się głównie na zapobieganiu zagrożeniom wypadkowym w sektorze budowlanym oraz zagrożeniom w rolnictwie indywidualnym. Realizowano także projekty regionalne, które miały na celu zachęcenie jak największej liczby pracodawców, pracowników, osób samodzielnie wykonujących działalność gospodarczą lub osób wykonujących pracę na innej podstawie niż stosunek pracy - do zmiany podejścia do zagadnień bezpieczeństwa i ochrony zdrowia. Przy realizacji tego celu stosowano różne formy i narzędzia dostępne inspekcji pracy, uwzględniając specyfikę regionu. Jak podkreślają inspektorzy, znaczna część pracodawców wskazywała na pozytywny wpływ wszelkich form udzielania pomocy i doradztwa.

Podjęte w roku sprawozdawczym regionalne przedsięwzięcia prewencyjne (często organizowane we współpracy z organami samorządu terytorialnego) polegały m.in. na:

- akcjach informacyjnych i szkoleniach adresowanych do pracodawców – właścicieli małych zakładów pracy (ze szczególnym uwzględnieniem kwestii przygotowania pracodawców do samooceny pod kątem przestrzegania prawa pracy),
- systematycznym wizytowaniu wybranych grup zakładów charakteryzujących się wysokim stopniem zagrożeń zawodowych, w celu wyegzekwowania od pracodawców podjęcia właściwych środków profilaktycznych,
- stałym monitorowaniu placów budów, zwłaszcza takich, gdzie prace budowlano – montażowe wykonuje jednocześnie wielu podwykonawców (co często negatywnie rzutuje na zachowanie standardów bezpieczeństwa), a także takich, które ze względu na swoją specyfikę mogą stwarzać zagrożenia o charakterze publicznym,
- działaniach ukierunkowanych na profilaktykę chorób zawodowych (w szczególności dot. zapobiegania zawodowemu uszkodzeniu słuchu oraz chorobom narządu głosu u nauczycieli).

W roku sprawozdawczym Państwowa Inspekcja Pracy rozwijała również **przedsięwzięcia prewencyjne w rolnictwie indywidualnym**. Koncentrowały się one na upowszechnianiu wśród rolników oraz młodzieży prawidłowych nawyków i zachowań przy pracy w gospodarstwie, popularyzowaniu praktycznych przykładów bezpiecznej pracy oraz wizytowaniu gospodarstw i stanowisk prac polowych. Zorganizowano 534 szkolenia bhp dla rolników oraz 43 szkolenia u rolników prowadzących praktyczną naukę zawodu; 240 wykładów w szkołach o profilu rolniczym; 1 030 prelekcji dla uczniów szkół podstawowych i gimnazjów; 118 konkursów dla rolników o tematyce bhp; 205 olimpiad i konkursów nt. wiedzy o bhp dla młodzieży i dzieci wiejskich; 154 konkursy plastyczne dla dzieci wiejskich; 224 punkty informacyjno-doradcze na masowych imprezach rolniczych (np. podczas targów). Większość tych przedsięwzięć inspektorzy pracy przeprowadzili samodzielnie (niektóre we współpracy z przedstawicielami KRUS, kółek rolniczych oraz ośrodków doradztwa rolniczego), a udział w nich wzięło łącznie 170 tys. osób.

Wzorem lat ubiegłych, wspólnie ze Związkiem Harcerstwa Polskiego prowadzono działalność profilaktyczno-prewencyjną wśród dzieci wiejskich przebywających na koloniach i półkoloniach *Nieobozowej Akcji Letniej*.

W ramach działań o charakterze doradczym przeprowadzono 9 554 wizytacje gospodarstw i miejsc prowadzenia prac polowych. W czasie wizytacji inspektorzy dokonali przeglądu stanu technicznego 8,8 tys. ciągników, 7,4 tys. przyczep rolniczych, 3,7 tys. kombajnów oraz 3,4 tys. innych maszyn używanych przy pracach rolniczych (prasy do słomy, kosiarki, wiązalki, młockarnie itp.). Niewłaściwy sprzęg ciągnika z maszyną rolniczą dotyczył aż 39% sprzętu poddanego ocenie. W trakcie wizytacji stwierdzono także ponad 2 tys. przypadków niebezpiecznego przewozu ludzi na przyczepach, błotnikach ciągników i kombajnów.

Należy podkreślić znaczny odsetek użytkowanych w rolnictwie maszyn stwarzających wysokie ryzyko zawodowe w trakcie użytkowania. Wprawdzie zmniejszyła się w ostatnim okresie liczba przypadków eksploatacji ciągników w złym stanie technicznym (o 19% w porównaniu do roku 2003), ale jednocześnie odnotowano wzrost ilości niesprawnych technicznie kombajnów zbożowych (o ponad 20%), co tłumaczyć można znacznie większym kosztem remontu, niż w przypadku ciągników,

i wysoką ceną nowych maszyn tego typu. Zaznaczyć także trzeba, iż w trakcie wizytacji inspektorzy zaobserwowali pracę 276 ciągników własnej konstrukcji (tzw. „samów”), niespełniających żadnych wymogów bhp i stwarzających bardzo duże zagrożenia wypadkowe. Inspektorzy podkreślają jednocześnie, że część rolników skorzystała ze środków unijnych przy zakupie maszyn rolniczych, wymieniając stary sprzęt na nowszy, bezpieczniejszy.

W trakcie wizytowania gospodarstw wiejskich szczególna uwaga inspektorów pracy zwrócona była na bezpieczeństwo dzieci. Wiele z nich, nie wykonując nawet żadnych prac, przebywa z rodzicami w polu, często w strefie bezpośredniego zagrożenia - w pobliżu pracujących ciągników i kombajnów, bądź nawet na nich. Bardzo pozytywnym przejawem dostrzegania tego problemu ze strony rolników jest organizacja opieki nad dziećmi przez przynajmniej jedną osobę dorosłą (np. w świetlicy wiejskiej szkoły lub gospodarstwie jednego z rolników). Z relacji inspektorów wynika, że takich działań, podyktowanych troską o bezpieczeństwo dzieci w okresie wzmożonych prac w polu, jest coraz więcej.

Podsumowując wyniki wizytacji należy wskazać na znaczne zróżnicowanie poziomu bezpieczeństwa w gospodarstwach, z których część charakteryzuje się większą zamożnością i dysponuje nowszym (z reguły bezpieczniejszym) wyposażeniem do pracy; coraz częściej spotyka się rolników wykształconych, utrzymujących kontakty z ośrodkami doradztwa, co przekłada się na dbałość o standardy bezpieczeństwa w ich gospodarstwach. Wielu rolników poprawiło warunki, w jakich pracują oraz stan obejść gospodarskich po wcześniejszych wizytacjach inspektora pracy. Jednocześnie spotyka się gospodarstwa zaniedbane, gdzie wiele zastrzeżeń budzi również bezpieczeństwo pracy. Użytkuje się w nich stare i zdezelowane maszyny rolnicze, eksploatuje pilarki i szlifiarki tarczowe własnej produkcji bez jakichkolwiek urządzeń ochronnych i nie stosuje środków ochrony indywidualnej, także podczas prac z substancjami chemicznymi.

Poważnym, do tej pory nierozwiązanym problemem, jest szerokie występowanie w środowisku wiejskim azbestu lub materiałów zawierających azbest. Inspektorzy wskazują na niewielką świadomość zagrożeń rakotwórczych powodowanych oddziaływaniem azbestu. Konsekwencją jest niefrasobliwość rolników przy kontakcie z materiałem azbestowym, w szczególności przy wtórnym wykorzystaniu azbestu.

Działalność Państwowej Inspekcji Pracy w obszarze rolnictwa jest jednym z zadań priorytetowych. Wskaźniki wypadkowości i chorób zawodowych w tym sektorze gospodarki wymuszają prowadzenie wielokierunkowych działań prewencyjnych, a przecież dane KRUS obejmują tylko część populacji wiejskiej. Mimo licznych przedsięwzięć, mających na celu poprawę bezpieczeństwa rolników, wciąż stwierdza się w tym obszarze wiele zaniedbań i nieprawidłowości.

Doświadczenia z dotychczasowej działalności PIP w rolnictwie indywidualnym wskazują na potrzebę kontynuowania przedsięwzięć o charakterze prewencyjnym, ze szczególnym zwróceniem uwagi na:

- wzmocnienie współpracy z partnerami społecznymi w komisjach ds. bezpieczeństwa i higieny pracy w rolnictwie, jak również poszukiwanie nowych partnerów zainteresowanych poprawą warunków pracy polskich rolników,
- prowadzenie działań profilaktycznych wśród dzieci i młodzieży wiejskiej, w możliwie jak najbardziej atrakcyjnej formie przekazu,
- opracowanie programu szerszego monitorowania zagrożeń wypadkowych i samych wypadków w środowisku wiejskim, z uwagi na zmienione przepisy w zakresie odszkodowań z tytułu wypadku przy pracy dla członków rodziny rolnika (głównie ze względu na potrzebę ewidencjonowania i analizowania przyczyn wypadków wśród dzieci wiejskich),
- podjęcie wspólnych z Ministerstwem Zdrowia działań legislacyjnych w celu wprowadzenia unormowania prawnego w zakresie ochrony zdrowia rolników, co umożliwiłoby realizację programu profilaktycznej opieki zdrowotnej nad rolnikami, opracowanego w Instytucie Medycyny Wsi w Lublinie.

Inspektorzy pracy wystosowali w roku sprawozdawczym 6 982 **pisma o charakterze informacyjno – prewencyjnym**. Ich adresatami były m.in. organy administracji rządowej, organizacje pracodawców, instytucje samorządowe, centrale związkowe, organy nadzoru nad warunkami pracy (Państwowa Inspekcja Sanitarna, Inspekcja Ochrony Środowiska, Nadzór Budowlany, Dozór Techniczny, organy Wyższego Urzędu Górniczego, Państwowa Straż Pożarna), izby rzemieślnicze, zrzeszenia rzeczoznawców, szkoły i organy je nadzorujące, urzędy pracy, urzędy skarbowe i kontroli skarbowej, Zakład Ubezpieczeń Społecznych i inne firmy ubezpieczeniowe, a także organizacje młodzieżowe (np. Komenda Chorągwi ZHP). Tematyka pism obejmowała zarówno zagadnienia z zakresu bezpieczeństwa i higieny pracy, jak i prawnej ochrony pracy.

Zawarte w pismach informacje najczęściej dotyczyły: okoliczności i przyczyn wypadków przy pracy (w tym katastrofy na budowie „Manufaktury” w Łodzi), zasad bezpiecznej eksploatacji maszyn i urządzeń (zagrożeń w branży chłodniczej związanej ze stosowaniem amoniaku, dopuszczenia do eksploatacji urządzeń bez odpowiednich decyzji zezwalających na ich użytkowanie, bhp podczas prowadzenia prac stolarskich, przy montażu instalacji gazowej w samochodach, zagrożeń w zakładach przemysłu stocznioowego przy użyciu żurawi i suwnic), eliminowania zagrożeń ujawnianych podczas kontroli zakładów określonej branży (np. przemysłu spożywczego, zakładów budowlano-montażowych, przetwórstwa rafineryjnego) oraz stwierdzonych w czasie kontroli najczęstszych naruszeń przepisów z zakresu prawnej ochrony pracy oraz nieprawidłowości przy wypełnianiu druków ZUS IWA.

Zasadniczym celem sporządzanych pism było wskazanie problemu, sugerowanie działań niezbędnych dla eliminacji zagrożeń, niedopuszczenie do zaistnienia podobnych wypadków czy nawet katastrof w zakładach prowadzących taką samą lub zbliżoną działalność.

Efektom było dokonanie przez pracodawców przeglądu technicznego maszyn, urządzeń i instalacji, przeprowadzenie dla pracowników dodatkowych szkoleń uwzględniających wnioski zawarte w pismach przesłanych przez inspektorów pracy, opracowywanie i wdrażanie zakładowych planów poprawy stanu bhp.

Ze względu na szeroki krąg odbiorców pism o charakterze informacyjno – prewencyjnym celowe jest dalsze stosowanie tej formy oddziaływania. Zauważyć należy, że stanowi ona uzupełnienie działalności kontrolno – nadzorczej i daje możliwość popularyzowania problematyki bezpieczeństwa i higieny pracy oraz praworządności w stosunkach pracy wśród szerokiej rzeszy podmiotów.

Od chwili wejścia w życie (2.06.1996 r.) rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Socjalnej w sprawie uprawnień **rzecznawców**, do końca 2003 r. - Główny Inspektor Pracy nadał ww. uprawnienia 552 osobom. Z 12 wniosków które wpłynęły od kandydatów na rzeczoznawców w 2004 r. zaopiniowanych pozytywnie zostało jedynie 8 wniosków. W związku z powyższym, zaplanowany na czerwiec kurs dla kandydatów na rzeczoznawców nie odbył się z uwagi na zbyt małą liczbę uczestników. W roku sprawozdawczym do końcowego egzaminu (w trybie poprawkowym) przystąpiło 2 kandydatów, którzy ukończyli kurs w 2003 roku. W efekcie pozytywnego wyniku egzaminu 1 osoba uzyskała uprawnienia rzeczoznawcy. Ponadto 11 osób, już posiadających uprawnienia rzeczoznawcy, wystąpiło o skierowanie na egzamin pozwalający rozszerzyć ich zakres (10 osób zdało stosowny egzamin i rozszerzyło zakres posiadanych uprawnień).

Utrzymujące się od poprzedniego roku niewielkie zainteresowanie uzyskiwaniem uprawnień rzeczoznawcy ma związek z ogólnie złą koniunkturą w budownictwie i znacznie zmniejszonym tzw. „ruchem budowlanym”, a tym samym - mniejszym zapotrzebowaniem na opiniowanie projektów.

Ocena poprawności wydanych przez rzeczoznawców opinii do projektów była dokonywana przez okręgowe inspektoraty pracy na podstawie informacji uzyskanych podczas przeprowadzania czynności kontrolnych, związanych z przejmowaniem obiektów do eksploatacji.

Najczęściej występującą nieprawidłowością było wydawanie opinii „bez uwag” do projektów, w których stwierdzono ewidentne błędy. Były one wynikiem zarówno naruszeń przepisów bhp, jak też postanowień warunków technicznych. W przypadku stwierdzenia tego typu nieprawidłowości, inspekcja podejmowała działania profilaktyczne. Do rzeczoznawców skierowano 53 pisma powiadamiające o dostrzeżonych błędach w ich pracy i zobowiązujące ich do złożenia stosownych wyjaśnień.

Stwierdzono także 14 przypadków przekroczenia zakresu posiadanych uprawnień i wydania opinii „bez uwag”, przy braku zgody na odstępstwo wydanej przez właściwy organ (w sytuacji, w której przyjęte rozwiązania projektowe tego wymagały).

Jak wynika z ustaleń inspektorów uczestniczących w czynnościach odbiorowych znacznie poprawiła się sytuacja w zakresie opiniowania projektów budowlanych (stanowiącego podstawę do wydania pozwolenia na budowę). W roku 2003 ponad 8% projektów w ogóle nie było poddanych opiniowaniu w zakresie zgodności z przepisami bhp; w roku 2004 odsetek takich projektów wyniósł zaledwie 1%. Jest to niewątpliwie efekt spotkań organizowanych na szczeblu okręgowych inspektoratów pracy i terenowych ogniw administracji architektoniczno-budowlanej.

W opinii inspektorów pracy, dla poprawy sytuacji w omawianym obszarze konieczne jest organizowanie systematycznych spotkań z rzeczoznawcami w celu omawiania błędów dostrzeganych w ich pracy oraz wspólnego rozstrzygnięcia problemów związanych z nowymi technologiami i tendencjami w rozwiązaniach projektowych.

Jak co roku, prowadzone były kontrole przestrzegania przepisów bezpieczeństwa i higieny pracy przy projektowaniu budowy, przebudowy i modernizacji, a także przy **przejmowaniu do eksploatacji nowo wybudowanych** lub przebudowanych zakładów pracy lub ich części. Kontrolami tymi objęto ok. **7,8 tys.** obiektów.

Wyniki przeprowadzonych kontroli pozwalają stwierdzić, że nadal - podobnie jak w latach ubiegłych - zgłaszane były do użytkowania zakłady, które nie spełniały wymagań wynikających z przepisów bhp. Podobnie jak w poprzednich latach najwięcej nieprawidłowości w obiektach budowlanych, mających w przyszłości zostać zakładami pracy, dotyczyło zastosowanych rozwiązań technicznych i zabezpieczeń przed upadkiem z wysokości i na płaszczyznę. Szczegółowe dane liczbowe zawarte są w załączniku nr 6.

Na podstawie przepisów Prawa budowlanego inspektorzy zgłosili **sprzeciw** dot. 557 obiektów budowlanych oraz sformułowali 11 537 **uwag**, w związku ze stwierdzeniem, że obiekty zostały wykonane wprawdzie zgodnie z projektem budowlanym, ale z naruszeniem określonych przepisami wymagań bezpieczeństwa i higieny pracy. Spośród 557 obiektów budowlanych w stosunku do których wniesiono sprzeciw – 187 obiektów, po usunięciu nieprawidłowości, było powtórnie kontrolowanych na wnioski inwestorów (dopuszczono je do użytkowania). O dopuszczeniu do użytkowania pozostałych obiektów, w których stwierdzono nieprawidłowości będące przyczyną zgłoszenia przez inspektora pracy sprzeciwu, decydował właściwy urząd nadzoru budowlanego – po usunięciu nieprawidłowości.

W 2004 r. inspektorzy pracy przeprowadzili kontrole dot. 118 statków żeglugi śródlądowej w celu wydania orzeczenia o **dopuszczeniu statku do eksploatacji** pod względem bezpieczeństwa i higieny pracy. W wyniku kontroli dopuszczono do eksploatacji pod względem bhp 113 statków, wydając armatorom stosowne orzeczenia; w odniesieniu do 5 statków wydane zostały orzeczenia z postanowieniem niedopuszczenia ich do eksploatacji.

Z dniem 1 maja 2004r. zakres działalności PIP rozszerzony został o **wydawanie i cofanie zezwoleń na wykonywanie pracy lub innych zajęć zarobkowych przez dzieci** do ukończenia przez nie 16 roku życia. W okresie od 1 maja do 31 grudnia inspektorzy pracy rozpatrzyli w ww. sprawach 124 wnioski, wydając 119 decyzji zezwalających na zatrudnienie dzieci, w 5 przypadkach inspektorzy odmówili wydania zezwolenia. Ponadto w 1 przypadku wydane zezwolenie zostało cofnięte na wniosek opiekuna dziecka.

W roku 2004 inspektorzy pracy w trakcie prowadzonych kontroli po raz pierwszy **sprawdzali poprawność informacji składanych przez płatników do Zakładu Ubezpieczeń Społecznych**, w celu ustalenia składki na ubezpieczenie wypadkowe (formularz ZUS IWA). Zgodnie z art. 35 *ustawy z dnia 30 października 2002 r. o ubezpieczeniu społecznym z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych*, inspektorzy zobowiązani są do powiadamiania ZUS o stwierdzonych nieprawidłowościach oraz równoczesnego podawania danych prawidłowych.

Poprawność informacji składanych na formularzu ZUS-IWA sprawdzono w trakcie 10 502 kontroli u płatników składek, których obejmował obowiązek przedstawienia ww. danych za 2003 r. Łączna liczba osób pracujących w skontrolowanych zakładach wynosiła 907 065, w tym zatrudnionych na podstawie stosunku pracy – 883 597.

Inspektorzy pracy stwierdzili ogółem 1 703 nieprawidłowości, które dotyczyły danych zawartych w 1 525 informacjach ZUS IWA, o czym powiadomiono (przekazując jednocześnie prawidłowe dane) oddziały Zakładu Ubezpieczeń Społecznych.

Najwięcej nieprawidłowości stwierdzono przy podawaniu liczby osób zatrudnionych w warunkach zagrożenia. Informacja ta - obok liczby osób poszkodowanych w wypadkach przy pracy ogółem oraz w wypadkach śmiertelnych i ciężkich - ma decydujący wpływ na ustalenie kategorii ryzyka dla danego płatnika składek, a tym samym na wysokość składki na ubezpieczenie wypadkowe. Nieprawidłowości w tym zakresie polegały na zaniżaniu liczby osób pracujących w warunkach zagrożenia (a nawet na wpisywaniu liczby "0"). W przypadkach, gdy inspektorzy pracy nie mogli ocenić rzetelności danych – ze względu na nieprzeprowadzenie pomiarów czynników szkodliwych dla zdrowia lub brak protokołów pozwalających na określenie rzeczywistego stężenia czy natężenia czynników szkodliwych – przesyłali stosowne pisma (sporządzono 83 takie pisma) do Państwowej Inspekcji Sanitarnej oraz informowali w formie pisemnej Zakład Ubezpieczeń Społecznych o okolicznościach uniemożliwiających podanie prawidłowych danych.

W ocenie inspektorów pracy znowelizowane rozporządzenie Ministra Zdrowia w *sprawie badań i pomiarów czynników szkodliwych dla zdrowia w środowisku pracy* uściśla tryb i zasady

wykonywania pomiarów oraz ich rejestrowania i przechowywania, co znacznie ułatwi sprawowanie nadzoru w tym zakresie (rozporządzenie weszło w życie 27.04.2005 r.).

Często stwierdzaną nieprawidłowością było również podawanie błędnej liczby poszkodowanych w wypadkach przy pracy. Wynikało to zwłaszcza z braku (lub nierzetelnego prowadzenia) rejestru wypadków. Inspektorzy wydali 223 decyzje nakazujące pracodawcom sporządzenie lub zaktualizowanie ww. rejestru. Zostały one wykonane już w czasie kontroli. Przepisy nie nakładają obowiązku uwzględniania w rejestrach wypadków - osób poszkodowanych niebędących pracownikami, które wykonują pracę na innej podstawie niż stosunek pracy. Inspektorzy wskazują na potrzebę rejestrowania takich wypadków, analogicznie jak wypadków pracowników, gdyż dałoby to możliwość uzyskania pełnej informacji o wszystkich zdarzeniach wypadkowych zaistniałych u pracodawców lub innych podmiotów na rzecz których wykonywana jest praca oraz podejmowania właściwych działań prewencyjnych.

Obecny zapis art. 35 ustawy wypadkowej zobowiązuje inspektorów pracy do sprawdzania wszystkich danych zawartych w formularzu ZUS IWA, w tym danych identyfikacyjnych płatnika składek, rodzaju działalności wg Polskiej Klasyfikacji Działalności, liczby ubezpieczonych zgłoszonych do ubezpieczenia wypadkowego oraz adresu płatnika składek. Dane te wynikają z przepisów ubezpieczeniowych i nie mają związku ze sposobem ustalania wysokości składki wypadkowej. W opinii inspektorów pracy powinny być weryfikowane w ramach Kompleksowego Systemu Informatycznego ZUS. Natomiast w pełni uzasadnione jest sprawdzanie przez inspektorów PIP poprawności danych dotyczących liczby poszkodowanych w wypadkach przy pracy ogółem, liczby poszkodowanych w wypadkach śmiertelnych i ciężkich oraz liczby zatrudnionych w warunkach zagrożenia, gdyż dane te związane są bezpośrednio z ustalaniem kategorii ryzyka dla poszczególnych płatników składek. Są one objęte szczególną uwagą PIP, gdyż wskazują priorytetowe kierunki naszych działań w zakresie prewencji.

Nieprawidłowości w zakresie podawania liczby osób ubezpieczonych (zaniżanie lub zawyżanie tej liczby) wynikały najczęściej z niezrozumienia przepisów ubezpieczeniowych, np. nie uwzględniano zleceniobiorców wykonujących pracę w siedzibie lub miejscu prowadzenia działalności przez płatnika składek lub uwzględniano osoby przebywające cały miesiąc na urlopie bezpłatnym, wychowawczym lub macierzyńskim. Wskazuje to na potrzebę udzielania płatnikom składek szerszej pomocy merytorycznej w zakresie interpretacji przepisów, przy pełnym współdziałaniu z Zakładem Ubezpieczeń Społecznych.

Należy podkreślić, iż wielu płatników składek już w czasie trwania kontroli poprawiało informacje ZUS IWA i niezwłocznie, za pośrednictwem łączy internetowych, przesyłało skorygowane dane do Zakładu Ubezpieczeń Społecznych.

Wyniki kontroli uzasadniają potrzebę **nowelizacji rozporządzenia Rady Ministrów z 28 lipca 1998 r. w sprawie ustalenia okoliczności i przyczyn wypadków przy pracy oraz sposobu ich dokumentowania**, a także zakresu informacji zamieszczanych w rejestrze wypadków przy pracy, poprzez wprowadzenie zapisu zobowiązującego do rejestrowania wszystkich wypadków przy pracy, w tym wypadków przy pracy, jakim ulegają osoby wykonujące pracę na innej podstawie niż stosunek pracy (niebędące pracownikami w okresie ubezpieczenia wypadkowego, dla których sporządzane są karty wypadków). Wskazane jest też wprowadzenie zmian w art. 35 ustawy z 30 października 2002 r. o ubezpieczeniu społecznym z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych, polegających na ograniczeniu obowiązków inspektorów pracy w zakresie sprawdzania informacji zawartych na formularzu ZUS IWA - do danych bezpośrednio wpływających na ustalenie kategorii ryzyka poszczególnych płatników, tj. liczby poszkodowanych w wypadkach przy pracy ogółem, liczby poszkodowanych w wypadkach śmiertelnych i ciężkich oraz liczby zatrudnionych w warunkach zagrożenia.

Kontynuowane będzie ściśle współdziałanie z Zakładem Ubezpieczeń Społecznych w zakresie dalszego doskonalenia materiałów informacyjnych, wytycznych i poradników, pomocnych przy sporządzaniu informacji ZUS IWA, przybliżających jednocześnie wymagania przepisów prawa pracy oraz przepisów o ubezpieczeniach społecznych.

Główny Inspektor Pracy, realizując swoje uprawnienia określone w art. 14 ust. 1 pkt 3 *ustawy z dnia 6 marca 1981 r. o Państwowej Inspekcji Pracy*, skierowała do właściwych ministrów **wnioski legislacyjne**. Wnioski te zawierały przede wszystkim propozycje nowelizacji już obowiązujących przepisów, a także wydania nowych aktów prawnych, głównie z zakresu bezpieczeństwa i higieny pracy.

Ministrowi Infrastruktury przedstawiony został m.in. wniosek dotyczący nowelizacji *rozporządzenia Ministra Infrastruktury w sprawie wyszkolenia i kwalifikacji zawodowych marynarzy* – poprzez przywrócenie obowiązku szkolenia /raz na 5 lat/ załóg morskich w zakresie ratownictwa. Wniosek uzyskał akceptację i podjęte zostały prace legislacyjne.

W sprawie pozostałych wniosków legislacyjnych stanowisko zajął, z upoważnienia Ministra Infrastruktury, Główny Inspektor Nadzoru Budowlanego. W odniesieniu do wnioskowanych nowelizacji:

- *ustawy Prawo budowlane* - wyraził pogląd o celowości niektórych proponowanych zmian (dot. zasad ustanawiania na budowie koordynatora ds. bhp oraz opracowywania planu bioz) i przedstawił w tej sprawie swoje stanowisko Ministerstwu Infrastruktury,

- *rozporządzenia Ministra Infrastruktury w sprawie informacji dotyczącej bezpieczeństwa i ochrony zdrowia oraz planu bezpieczeństwa i ochrony zdrowia* – podzielił opinię o potrzebie nowelizacji tego przepisu, zgodnie z propozycjami zawartymi we wniosku legislacyjnym (dotyczącymi doprecyzowania zakresu stosowania przepisów tego rozporządzenia).

Zgłoszony **Ministrowi Środowiska** wniosek dotyczył wydania na podstawie art. 237¹⁵ Kodeksu pracy rozporządzenia określającego wymagania bhp przy gospodarowaniu odpadami komunalnymi. Do momentu opracowania Sprawozdania, PIP nie otrzymała odpowiedzi w sprawie zgłoszonego wniosku.

Ponadto **Wiceprezesowi Rady Ministrów** przekazany został projekt zmian w *ustawie o Państwowej Inspekcji Pracy* mający na celu dostosowanie jej treści do rozwiązań przyjętych w projekcie ustawy o swobodzie działalności gospodarczej. Wniosek uzyskał akceptację.

Komisji Nadzwyczajnej do rozpatrzenia projektów ustaw związanych z programem rządowym „Przedsiębiorczość-Rozwój-Praca” zgłoszony został wniosek nowelizacji ustawy o swobodzie działalności gospodarczej, dotyczący umożliwienia Państwowej Inspekcji Pracy prowadzenia kontroli również w sytuacji, gdy u danego pracodawcy trwa kontrola prowadzona przez inny organ. Wniosek został uwzględniony.

Opiniowanie aktów prawnych.

I. Ogółem zaopiniowanych zostało 58 projektów aktów prawnych w tym:

- 1). ustaw - 7
- 2). rozporządzeń Prezesa Rady Ministrów - 1
- 3). rozporządzeń Rady Ministrów - 4
- 4). rozporządzeń ministrów - 46 – w tym:
  - Ministra Gospodarki i Pracy – 22
  - Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi – 6
  - Ministra Zdrowia – 10
  - Ministra Infrastruktury – 7
  - Ministra Środowiska - 1

Uwagi i propozycje zgłoszono do 29 aktów prawnych; większość uwag uzyskała akceptację i została uwzględniona w obowiązujących już aktach prawnych.

Akceptację uzyskała większość uwag m.in. do projektu **nowelizacji rozporządzenia Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej w sprawie ograniczeń, zakazów lub warunków produkcji, obrotu lub stosowania substancji niebezpiecznych i preparatów niebezpiecznych oraz zawierających je produktów**, a w szczególności uzupełnienia treści rozporządzenia o uregulowania dotyczące bhp w procesach pracy, podczas produkcji i stosowania niebezpiecznych substancji i preparatów.

Uwagi zgłoszone do projektu rozporządzenia **Ministra Gospodarki i Pracy w sprawie szczegółowych warunków odbywania u pracodawcy stażu przez bezrobotnego absolwenta** dotyczyły wprowadzenia do wzoru karty rejestracji poszukującego pracy - obowiązku skierowania bezrobotnego na badania lekarskie w celu stwierdzenia przeciwwskazań do odbycia stażu lub przygotowania zawodowego. Uwagi nie uzyskały akceptacji.

Spośród uwag zgłoszonych do projektu nowelizacji **rozporządzenia Ministra Gospodarki i Pracy w sprawie szkolenia w dziedzinie bezpieczeństwa i higieny pracy** uwzględnione zostały dwie – dot. rozszerzenia ramowego programu szkoleń o problematykę dotyczącą metodyki i organizacji szkolenia w dziedzinie bhp oraz obowiązku przechowywania przez pracodawców programów, na podstawie których prowadzone były aktualne szkolenia bhp.

W **rozporządzeniu Ministra Gospodarki i Pracy w sprawie rejestracji bezrobotnych i poszukujących pracy**, spośród zgłoszonych uwag uwzględniono propozycje m.in. dot. jednoznacznego określenia w tym przepisie trybu rozwiązania ostatniego stosunku pracy, gdyż decyduje on o prawie do zasiłku dla bezrobotnych.

Uwagi zgłoszone do projektu **ustawy o informacji i konsultacji z pracownikami** dotyczyły m.in. zasad wyboru członków rad pracowniczych, zasad odpowiedzialności karnej osób działających w imieniu pracodawcy oraz członków rady pracowników. Trwają prace legislacyjne.

Uwzględnione zostały - w **projekcie rozporządzenia Ministra Infrastruktury w sprawie bhp przy wykonywaniu prac podwodnych** - uwagi dotyczące precyzyjnego określenia w przepisie minimalnych wymagań stawianych urzędzom kotwicznym.

Nie uwzględniono natomiast uwag zgłoszonych do **projektu nowelizacji rozporządzenia Ministra Infrastruktury zmieniającego rozporządzenie w sprawie bhp podczas wykonywania robót budowlanych**.

W opinii do projektu **rozporządzenia Ministra Zdrowia w sprawie badań i pomiarów czynników szkodliwych dla zdrowia w środowisku pracy** – zwrócono uwagę na brak regulacji prawnych dotyczących dokumentowania i przechowywania wyników pomiarów ciągłych, które powinny być wykonywane w przypadku, gdy występują szkodliwe czynniki chemiczne, dla których określono najwyższe dopuszczalne stężenie pułapowe /NDSP/. Wskazano także, iż projekt nie zawiera terminu przekazywania przez pracodawcę /w sytuacji, gdy zakład jest w likwidacji bądź ogłoszono upadłość/ rejestru oraz kart pomiarów czynników szkodliwych do właściwej miejscowo stacji sanitarno-epidemiologicznej. Rozporządzenie już weszło w życie (większość uwag PIP została w nim uwzględniona).

W **rozporządzeniu Ministra Zdrowia w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy związanej z występowaniem w miejscu pracy czynników chemicznych** uwzględniono 6 spośród zgłoszonych 31 uwag. Zaakceptowano m.in. propozycję wprowadzenia uregulowań, które pozwoliłyby na uwzględnienie - przy ocenie ryzyka zawodowego - ilości stosowanych czynników chemicznych. Takie uregulowanie pozwala na dostosowanie w tym zakresie zapisów ww. rozporządzenia do wymogów dyrektywy 98/24/WR z dnia 7 kwietnia 1998 r. w sprawie ochrony zdrowia i bezpieczeństwa pracowników przed ryzykiem związanym z czynnikami chemicznymi w miejscu pracy.

Zgłoszone uwagi do **projektu rozporządzenia Ministra Zdrowia w sprawie szkodliwych czynników biologicznych dla zdrowia w środowisku pracy oraz ochrony zdrowia pracowników zawodowo narażonych na te czynniki** dotyczyły m.in. konieczności nałożenia na pracodawcę obowiązku oceny ryzyka zawodowego związanego z narażeniem na działanie czynników biologicznych. Ocena ta powinna uwzględniać informacje określone w art. 3 Dyrektywy 2000/54/WE. Rozporządzenie już weszło w życie (większość uwag PIP została w nim uwzględniona).

Do projektu **rozporządzenia Ministra Środowiska w sprawie bhp przy wykonywaniu prac z zakresu gospodarki leśnej** zgłoszono 21 uwag dotyczących m.in. konieczności zamieszczenia w umowie z wykonawcą prac leśnych - postanowień zobowiązujących go do przestrzegania przepisów bhp właściwych dla zleconych prac wraz z zagwarantowaniem zleceniodawcy kontroli stosowania tych przepisów i sankcji za ich nieprzestrzeganie, włącznie z wstrzymaniem prac i rozwiązaniem umowy. Trwają prace legislacyjne.

* * *

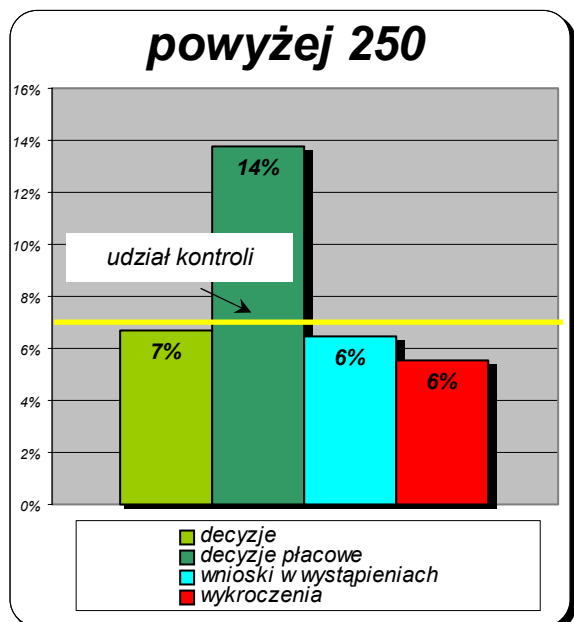
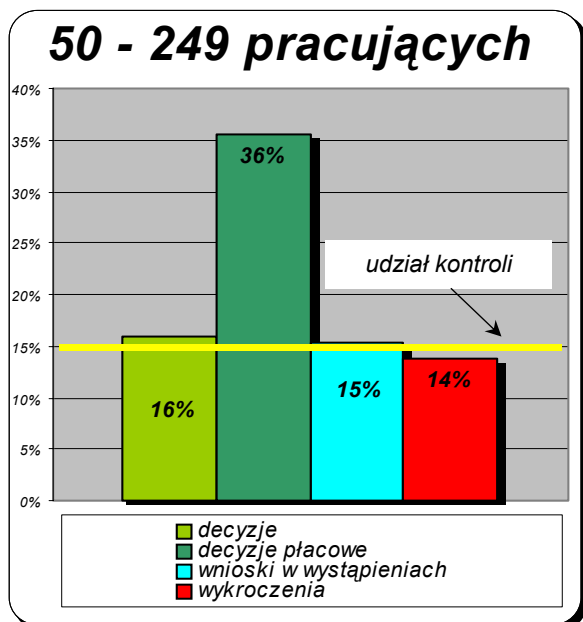
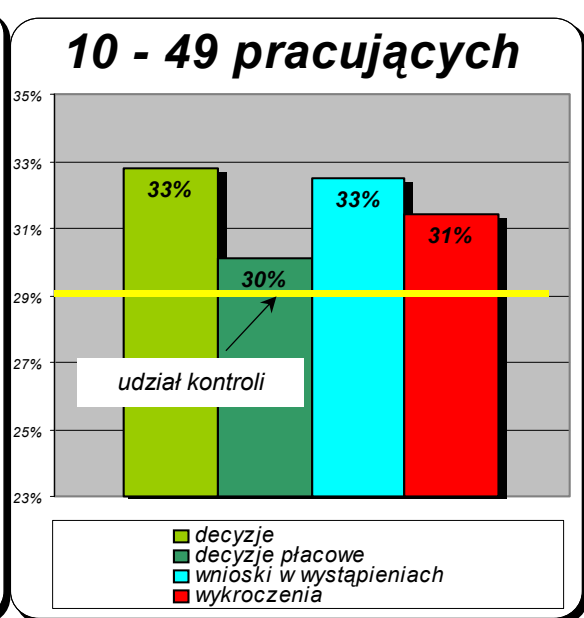
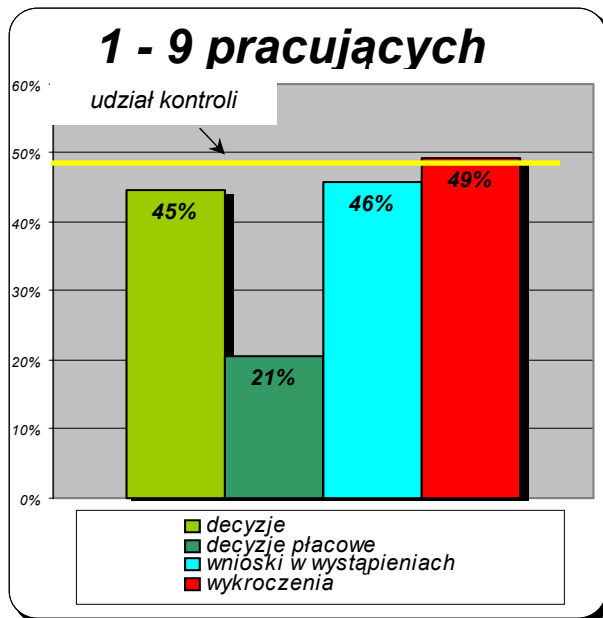
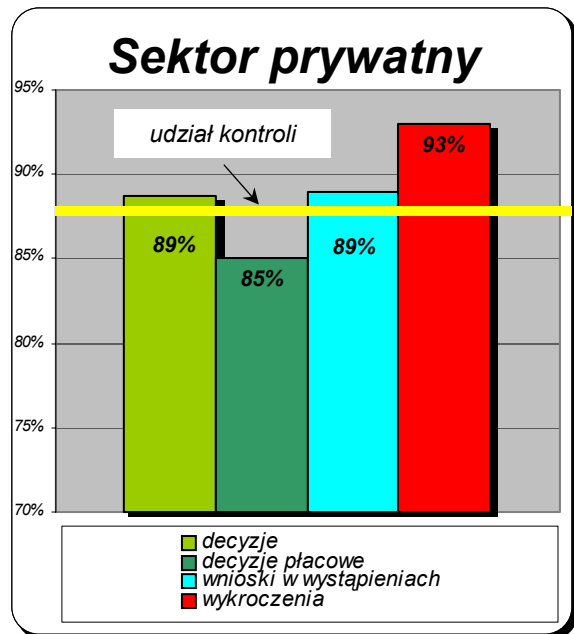
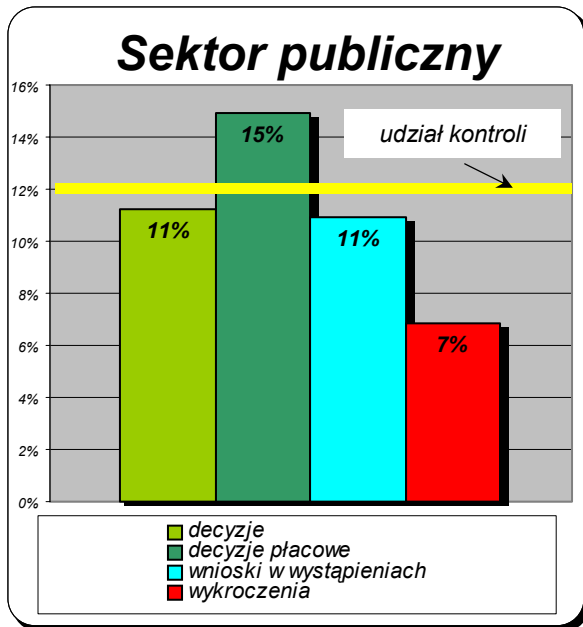
Spośród przeprowadzonych w 2004 r. 95,6 tys. kontroli – 11% dotyczyło pracodawców sektora **publicznego**, a 89% - sektora **prywatnego**.

Porównanie struktury zastosowanych środków prawnych wskazuje, że w sektorze publicznym nieco rzadziej wydawane są zarówno decyzje dot. bezpieczeństwa pracy, jak i wnioski w wystąpieniach obejmujące głównie problematykę prawnej ochrony pracy; zarazem znacznie częściej niż w sektorze prywatnym stosowane są decyzje nakazujące wypłatę wynagrodzeń i innych świadczeń ze stosunku pracy. Największe zróżnicowanie między sektorami gospodarki zarysowuje się jednak w odniesieniu do problematyki wykroczeń przeciwko prawom pracownika – w zakładach sektora publicznego przeciętnie stwierdzano je w trakcie co drugiej kontroli, podczas gdy w sektorze prywatnym na jedną kontrolę przypadało (statystycznie) jedno wykroczenie.

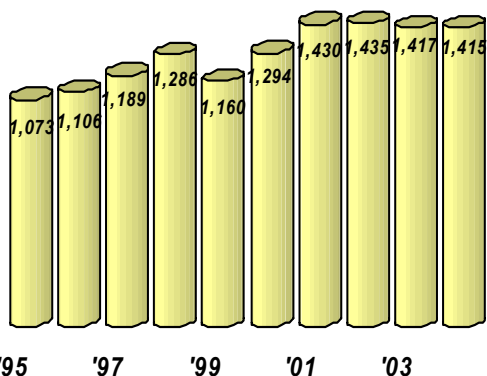
W sektorze prywatnym dominowały naruszenia przepisów dot. przygotowania pracowników do pracy (badania lekarskie, szkolenia, uprawnienia kwalifikacyjne) oraz stosunku pracy (umowy o pracę, świadectwa pracy, dokumentacje pracownicze, regulaminy); w sektorze publicznym częściej stwierdzano zły stan obiektów i pomieszczeń pracy, niewłaściwe oświetlenie, ogrzewanie i wentylację oraz – jak już zaznaczono – nieprawidłowości w zakresie wynagrodzeń. Przy interpretacji powyższych danych należy brać również pod uwagę fakt, iż zakłady sektora publicznego były z reguły zakładami większymi, zatrudniającymi więcej pracowników (średnie zatrudnienie w skontrolowanych w 2004 r. zakładach sektora publicznego wynosiło 194 osoby; w zakładach prywatnych – 34).

Poniższe wykresy przedstawiają również analogiczne dane, ale wg kryterium wielkości kontrolowanego zakładu. Dane te pozwalają ocenić, że im większy zakład, tym mniejsza częstotliwość stwierdzania wykroczeń. Jednocześnie zwraca uwagę fakt, że największy odsetek decyzji PIP nakazujących wypłatę należności ze stosunku pracy dotyczy zakładów średniej wielkości (50-249 pracujących).

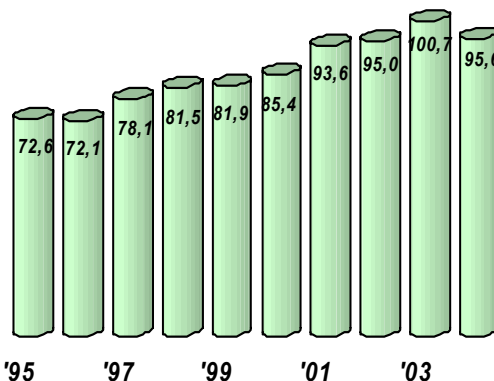
W załączeniu (strony 40-41) umieszczono także wykresy przedstawiające podstawowe informacje statystyczne z działalności PIP w ostatnich dziesięciu latach.

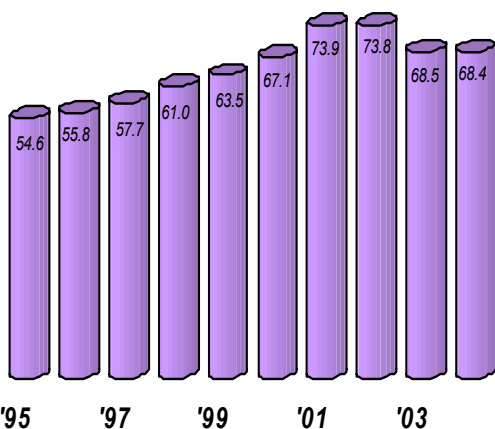
inspektorzy wykonujący czynności kontrolne (stan na 31.12)

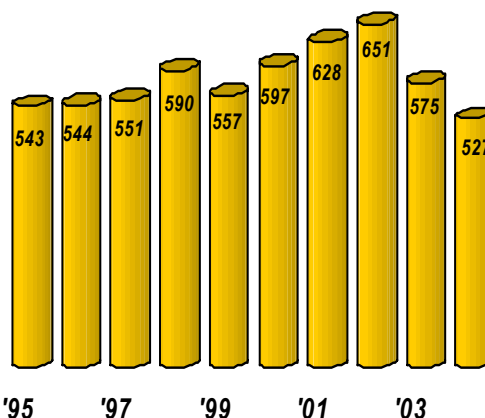
przeprowadzone kontrole (w tys.)

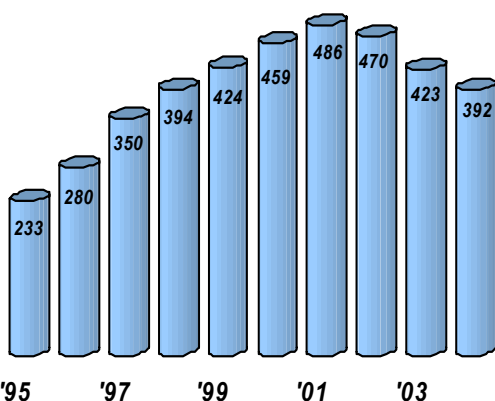
skontrolowani pracodawcy (w tys.)

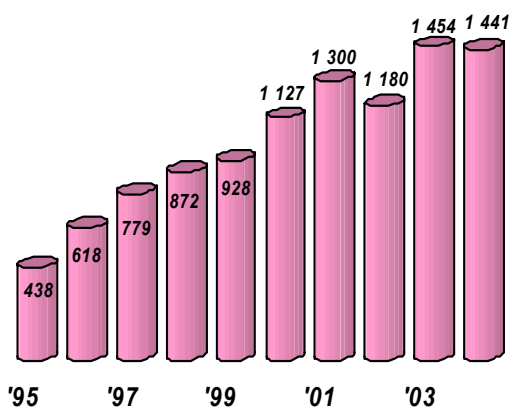
decyzje wydane – ogółem (w tys.)

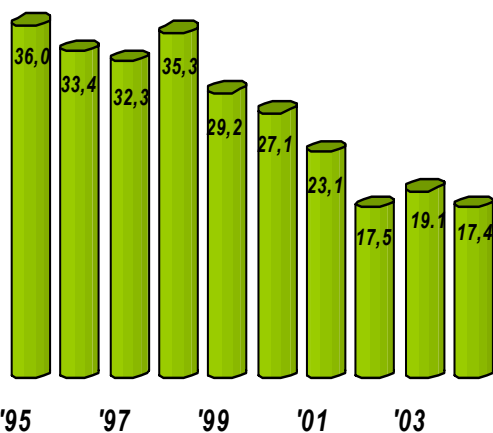
wnioski w wystąpieniach (w tys.)

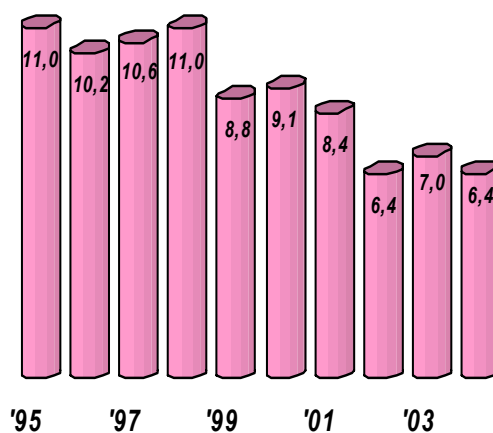
udzielone porady – ogółem (w tys.)

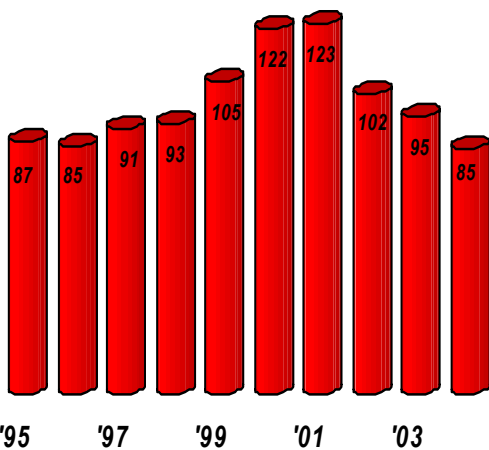
decyzje wstrzymania prac (w tys.)

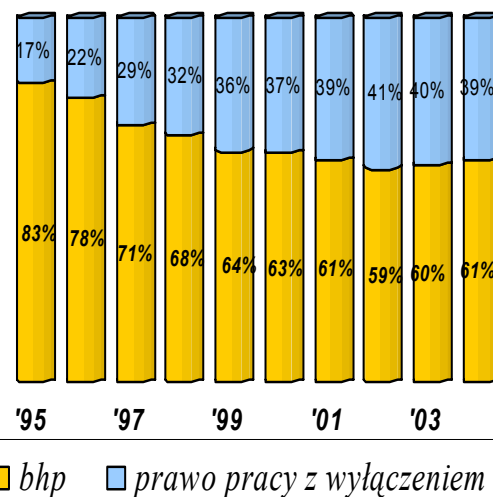
decyzje skierowania pracowników do innych prac (w tys.)

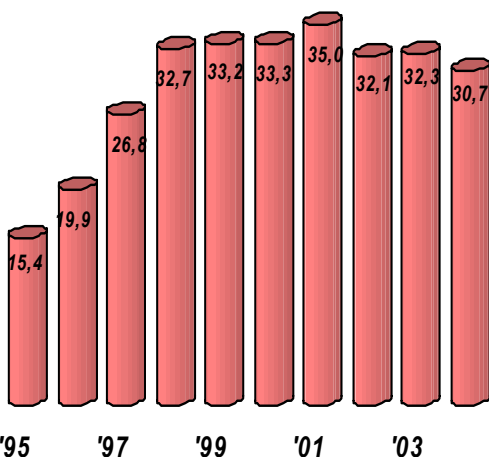
wykroczenia przeciwko prawom pracownika (w tys.)

struktura wykroczeń

zgłoszone skargi pracownicze (w tys.)

kontrole zakładów przejmowanych do użytkowania (w tys.)

